

Liga Apărării Drepturilor Omului din Moldova
League for Defence of Human Rights of Moldova

www.ladom.org.md

coaliția 2009

coaliția civică
pentru alegeri libere și corecte

COALIȚIA CIVICĂ PENTRU ALEGERI LIBERE ȘI CORECTE

LIGA PENTRU APĂRAREA DREPTURILOR OMULUI DIN MOLDOVA - LADOM

RAPORT FINAL

PRIVIND MONITORIZAREA ALEGERILOR PARLAMENTARE
ANTICIPATE DIN 29 IULIE 2009

Acest Raport este realizat în cadrul proiectului Suport Electoral pentru Moldova, finanțat de Uniunea Europeană, cofinanțat și implementat de Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD). Activitățile de observare a alegerilor parlamentare anticipate, efectuate de LADOM, sunt cofinanțate de Misiunea OSCE în Moldova, precum și de Fundația Eurasia, din resursele acordate de Agenția Suedeză pentru Dezvoltare și Cooperare Internațională (Sida/Asdi), Ambasada Britanică la Chișinău/Fondul pentru Programe Strategice și Agenția Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională (USAID).

Conținutul acestui Raport este responsabilitatea exclusivă a LADOM și în nici un caz nu poate fi tratat ca reflectare a opiniilor Uniunii Europene, PNUD, OSCE, Fundației Eurasia, Sida, Ambasadei Britanice sau USAID.

CUPRINS

ACRONIME

.....
.....

SUMAR EXECUTIV

.....

INTRODUCERE

.....
.....

I. CONTEXTUL POLITIC

.....

II. SISTEMUL ELECTORAL

.....

III. CADRUL JURIDIC

.....

IV. PERIOADA PREELECTORALĂ

.....

Dizolvarea Parlamentului și anunțarea alegerilor parlamentare anticipate.

V. PERIOADA ELECTORALĂ

.....

Concurenții electorali

.....

Autoritățile publice

.....

Mass-media

.....

Observatorii

.....

Expulzarea observatorilor ENEMO din Moldova

.....

Constatări în campania electorală

.....

1. Intimidarea concurenților electorali și a reprezentanților acestora

.....

2. Comportamentul indecent al concurenților electorali

.....

3. Influența abuzivă asupra alegătorilor

.....

4. Afișajul electoral

.....

VI. ADMINISTRAREA ALEGERILOR

.....

Sistemul organelor electorale

.....
Comisia Electorală Centrală

.....
Consiliile electorale

raionale.....

Birourile electorale ale secțiilor de votare

.....
Prestația organelor electorale

.....
Contestații

.....

VII. LISTELE ELECTORALE

.....
Prestația administrației publice locale la pregătirea listelor electorale.....

Prestația birourilor electorale la pregătirea listelor electorale

Erorile și neregulile din listele electorale raportate de observatori

VIII. ZIUA ALEGERILOR

.....
Prezența alegătorilor la votare

.....
Votul studenților

.....
Votul cetățenilor moldoveni aflați peste hotare

.....
Limitarea dreptului de vot a alegătorilor din regiunea transnistreană

.....
Prestația organelor electorale

.....
Birourile electorale

.....
Administrarea listelor electorale în ziua votării

.....
Incidentele din ziua votării

.....
Contestații

.....

IX. NUMĂRAREA PARALELĂ A VOTURILOR

.....

X. SITUAȚIA POSTELECTORALĂ

.....
Totalizarea rezultatelor alegerilor

.....
Contestarea rezultatelor votării

.....

Partidele politice

.....

RECOMANDĂRI

.....

ACRONIME

LADOM - Liga pentru Apărarea Drepturilor Omului;
ADEPT - Asociația pentru Democrație Participativă;
APCJM - Asociația pentru Promovarea Clinicilor Juridice;
CNTM - Consiliul Național al Tineretului din Moldova;
CIJ - Centrul Independent de Jurnalism;
API - Asociația Presei Independente ;
APEL – Asociația Presei Electronice;
OSCE – Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa;
BIDDO/ODIHR – Biroul OSCE pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului;
PSD - Partidul Social Democrat;
PL - Partidul Liberal;
AMN - Alianța “Moldova Noastră”;
PPCD - Partidul Popular Creștin Democrat;
PCRM - Partidul Comuniștilor din Republica Moldova;
PLDM - Partidul Liberal Democrat din Moldova ;
PDM - Partidul Democrat din Moldova;
MAE - Mișcarea social-politică “Acțiunea Europeană”;
ONG – Organizații Neguvernamentale;
CEC – Comisia Electorală Centrală;
CER – Consiliul Electoral Raional;
CCA – Consiliul Coordonator al Audiovizualului;
RM – Republica Moldova;
ENEMO – Rețeaua Europeană de Organizații pentru Monitorizarea Alegerilor;
CSI – Comunitatea Statelor Independente;
CSM – Consiliul Superior al Magistraturii;
IDOM – Institutul pentru Drepturile Omului din Moldova;
APL – Administrația publică locală;
MJ – Ministerul Justiției;
IPNA – Instituția publică Națională a Audiovizualului. UE - Uniunea Europeană;
PNUD - Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare,
FE - Fundația Eurasia,
Sida/Asdi - Agenția Suedeză pentru Dezvoltare și Cooperare Internațională (Sida/Asdi),
AB - Ambasada Britanică la Chișinău/Fondul pentru Programe Strategice,
USAID - Agenția Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională.

SUMAR EXECUTIV

Alegerile parlamentare anticipate din Republica Moldova, desfășurate la 29 iulie 2009, au fost observate de misiuni internaționale și de peste 1900 de observatori LADOM, acreditați în mod corespunzător de Comisia Electorală Centrală. Au fost prezentate rapoarte periodice care reflectă perioadele preelectorale, electorale, ziua alegerilor și situația postelectorală.

Potrivit rapoartelor de observare LADOM, alegerile parlamentare anticipate din 29 iulie 2009 au fost marcate de un activism sporit al alegătorilor și de un interes al acestora de a organiza alegeri libere și corecte. Deși, conform rapoartelor LADOM, în procesul de organizare și desfășurare a alegerilor s-au iscat mai multe dificultăți și abateri de la legislația electorală, alegerile au fost recunoscute drept legale. Însă tensiunea politică și agresivitatea concurenților electorali, promovată în campania electorală, nu a corespuns standardelor și principiilor internaționale privind alegerile libere și corecte. LADOM a înregistrat o serie de încălcări, nereguli și abateri de la prevederile normelor legale, care au fost vizibile și raportate public sistematic, fiind incluse în listele de incidente. Aceste constatări au condus la aceea ca LADOM să aprecieze alegerile parlamentare anticipate drept parțial libere și parțial corecte.

Perioada preelectorală

Perioada preelectorală a fost marcată de problemele ce țin de dizolvarea parlamentului, de dezamorsarea tensiunilor politice și stabilirea datei alegerilor. În această perioadă partidele au continuat confruntările politice și s-au învinuit reciproc de crearea premiselor de aprofundare a crizei politice și economice. Duritatea de comportament dintre partidul de guvernământ și partidele de opoziție nu a lăsat loc pentru compromisuri, aducând, prin urmare, la imposibilitatea alegerii șefului statului.

Că urmare, parlamentul a fost dizolvat, stabilindu-se data alegerilor parlamentare anticipate pentru o zi de lucru, care ulterior a fost anunțată drept zi de odihnă și pe motivul că data de 29 iulie este și ziua Constituției RM. Totuși stabilirea datei alegerilor pentru o zi de lucru a fost o surpriză pentru moldoveni și a sensibilizat societatea civilă, partidele politice și comunitatea internațională, deoarece acest lucru ar fi putut aduce la limitarea dreptului de a alege pentru cetățenii aflați în străinătate și locuitorii Transnistriei.

Tot în această perioadă s-au evidențiat și anumite schimbări în ceea ce ține de regruparea forțelor politice pentru a se lansa în noua campanie electorală. La această etapă au fost înregistrate cazuri semnificative de migrare politică: unii membri ai Partidului Comuniștilor, în frunte cu fostul Președinte al Parlamentului Marian Lupu, care nu a fost susținut de PCRM la funcția de șef al statului, au trecut la Partidul Democrat, iar ulterior Marian Lupu a devenit președintele acestui partid.

Perioada electorală

Perioada electorală a fost marcată de tensiune politică și agresivitate din partea concurenților electorali. Partidul de guvernământ a promovat în mod deosebit dezbinarea societății, divizind-o în „bunii și răi”, în „ai noștri și dușmani”, etc. În acest context au fost înregistrate multiple nereguli și încălcări ale legislației electorale, caracteristice, de fapt, unei asemenea perioade electorale. Acestea se referă la comportamentul diferențiat al autorităților publice, activitatea mass-mediei cu acoperire națională, în special a celei finanțate din bugetul de stat, precum și comportamentul neonest al concurenților electorali. Principalele categorii de încălcări vizează la utilizarea masivă a resurselor administrative (conducerea de vîrf și deputații au folosit pîrghii legale pentru a utiliza resursele publice), la intimidarea concurenților electorali și a simpatizanților acestora, influențarea abuzivă a alegătorilor, la abateri de la procedurile electorale, care au fost raportate cu regularitate în listele de incidente.

Utilizarea resurselor administrative de către unii concurenți electorali a degenerat în acțiuni de

intimidare a funcționarilor și angajaților din organizațiile bugetare, în scopul de a-i determina să voteze anumiți concurenți electorali, iar alegătorii au fost presați de autorități să participe la întâlnirile cu anumiți reprezentanți ai concurenților electorali.

Cea mai răspândită formă de încălcare a legislației electorale vizează întocmirea inadecvată a listelor electorale. Majoritatea concurenților electorali au sesizat imperfecțiunea listelor electorale, prezentate de autoritățile publice locale, iar autoritățile electorale n-au luat măsuri adecvate pentru controlul și definitivarea acestora.

O altă încălcare a legislației electorale se referă la modul de răspândire a afișajului electoral. Majoritatea concurenților electorali au răspândit publicitate electorală și au plasat afișaj electoral în locuri nepermise. Plasarea afișelor electorale pe stâlpi, garduri, copaci, și alte locuri nepermise, a devenit un lucru obișnuit, iar murdărirea, deteriorarea și distrugerea sistematică a panourilor publicitare ale concurenților electorali a constituit obiectul sesizărilor înaintate către organele electorale și a cele de drept, care nu au întreprins toate măsurile legale pentru a nu admite aceste fapte.

Administrarea alegerilor

Administrarea alegerilor a fost exercitată de un sistem de organe electorale, care constau din Comisia Electorală Centrală, Consiliile electorale raionale și Birourile electorale ale secțiilor de votare.

În perioada electorală activitatea Comisiei Electorale Centrale a avut o prestație bună, LADOM a apreciat pozitiv eforturile CEC în asigurarea bunei desfășurări a alegerilor parlamentare.

În ziua votării și pe parcursul totalizării rezultatelor alegerilor activitatea CEC a fost marcată de operativitate, transparență și corectitudine. Informația parvenită la CEC pe parcursul nopții de după alegeri și rezultatele preliminare ale alegerilor pentru fiecare concurent electoral au fost publicate pe pagina web a CEC, fiind accesibilă tuturor doritorilor.

Deși activitatea organelor electorale nu a fost supusă criticilor în perioada electorală, un șir de probleme au fost, totuși, înregistrate: administrarea inadecvată a listelor electorale, întocmirea incorectă a proceselor verbale; selectarea și instruirea inadecvată a funcționarilor electorali din birourile electorale (fapt ce a generat multiple probleme în cadrul administrării alegerilor în ziua votării), neasigurarea deplină a dreptului de vot pentru alegătorii din stînga Nistrului și celor de peste hotare; etc.

Ziua alegerilor

Ziua alegerilor a fost marcată de un activism și un interes deosebit din partea alegătorilor. Aceștia s-au prezentat masiv la alegeri, peste 58%, în pofida tuturor impedimentelor create: organizarea alegerilor într-o zi de lucru, lipsa de condiții pentru facilitarea dreptului de vot al cetățenilor din străinătate, a studenților și alegătorilor din stînga Nistrului, etc. În ziua alegerilor cetățenii s-au arătat motivați de necesitatea asigurării unui proces electoral liber și corect, la realizarea căruia au contribuit din plin. Sesizările și contestațiile depuse de către alegători au sensibilizat organizațiile obștești antrenate în observarea alegerilor, precum și organele electorale, spre a examina cu maximă responsabilitate toate cazurile de încălcări și abateri de la legislația electorală.

Potrivit informației colectate, în ziua alegerilor observatorii LADOM au raportat incidente, cum sunt: nerespectarea procedurilor electorale, influențarea alegătorilor, continuarea agitației electorale, votarea în familie, etc. Deși problemele cu care s-au confruntat actorii implicați în procesul electoral au fost soluționate de organele electorale în majoritatea cazurilor în mod competent și în termeni utili, ele și-au lăsat totuși amprenta asupra corectitudinii procesului electoral.

După prelucrarea formularelor prezentate de observatorii LADOM și analiza proceselor verbale ale birourilor electorale din secțiile de votare, s-a constatat că un șir de procese verbale au fost întocmite cu erori și greșeli tehnice, fapt care denotă slaba pregătire a membrilor birourilor electorale.

Situația postelectorală

După alegeri majoritatea concurenților electorali s-au conformat rezultatelor votării și alegerile au fost recunoscute de Curtea Constituțională drept legale, fiind validate mandatele de deputat.

Parlamentul nou ales a fost convocat în ședința de constituire la 28 august 2009, după care activitatea acestuia a fost blocată și disputele au trecut la Curtea Constituțională.

INTRODUCERE

Alegerile parlamentare din 2009 marchează al șaselea scrutin electoral pentru investirea în funcție a Parlamentului de legislatura XVIII-a și a intervenit la scurt timp după alegerea parlamentului de legislatura a XVII, care a fost dizolvat imediat după constituire, pe motiv de imposibilitate de a alege Președintele Republicii. Societatea civilă, fiind interesată în desfășurarea unor alegeri transparente, competitive, libere și corecte, a continuat activitățile inerente unei societăți democratice. Urmînd experiența perioadelor electorale precedente de unire a eforturilor în vederea promovării unor alegeri libere și corecte, un grup de organizații neguvernamentale au format Coaliția Civică pentru Alegeri Libere și Corecte - Coaliția 2009, care a continuat să activeze intact și în cadrul alegerilor parlamentare anticipate. Coaliția 2009 a fost lansată la 18 noiembrie 2008, la inițiativă a 7 organizații neguvernamentale - Asociația pentru Democrație Participativă (ADEPT), Centrul CONTACT, Liga pentru Apărarea Drepturilor Omului din Moldova (LADOM), Asociația pentru Promovarea Clinicilor Juridice din Moldova (APCJM), Consiliul Național al Tineretului din Moldova (CNTM), Centrul Independent de Jurnalism (CIJ) și Asociația Presei Independente (API). Coaliția fiind deschisă noilor membri, la Grupul de Inițiativă s-au alăturat și alte organizații, întrunind în total 70 de organizații neguvernamentale.

Activitățile de observare a alegerilor parlamentare au avut o semnificație deosebită pentru asigurarea integrității procesului electoral și exercitarea dreptului cetățenilor de a participa la actul de guvernare a țării.

Proiectul „Observarea alegerilor parlamentare 2009”, implementat de Liga pentru Apărarea Drepturilor Omului din Moldova (LADOM), a inclus activități de observare a perioadei preelectorale, perioadei electorale, desfășurarea alegerilor din 29 iulie 2009, și monitorizarea perioadei postelectorale. De asemenea, LADOM a efectuat numărătoarea rapidă și numărătoarea paralelă a voturilor, iar colaborare cu APCJM a exercitat evaluarea listelor electorale.

LADOM este o organizație neguvernamentală, neafiliată politic, cu o experiență în desfășurarea la nivel național a activităților de observare a alegerilor începând cu anul 1996. LADOM dispune de o rețea de observatori în localitățile și secțiile de votare din întreaga țară. Rezultatele observărilor LADOM sînt reflectate în rapoarte periodice care prezintă constatările ce se impun în urma observării directe asupra comportamentului și situației organelor electorale, autorităților publice, mass-mediei, concurenților electorali altor subiecți implicați procesul electoral în perioada de observare. Informațiile au fost colectate prin intermediul a 4 coordonatori regionali, 62 de observatori raionali pe termen lung 1832 de observatori pe termen scurt. Observarea procesului electoral are loc standardelor principiilor acceptate la nivel internațional, stipulate în Codul de conduită al observatorului și în Codul Electoral al Republicii Moldova.

Prezentul Raport de totalizare a observării alegerilor parlamentare anticipate din 29 iulie 2009 conține rezultatele unei ample campanii de monitorizare, desfășurate de Liga pentru Apărarea Drepturilor Omului din Moldova (LADOM) și reflectă situația electorală din Moldova în perioada lunilor iunie - august 2009.

Concluziile și recomandările reflectă atât evoluțiile pozitive, cît și imperfecțiunile legislației electorale și ale procesului electoral în ansamblu și sunt formulate cu bună credință și prezentate în spiritul unei cooperări profesionale cu toate părțile interesate în edificarea unui proces electoral transparent și corect în Moldova.

I. CONTEXTUL POLITIC

Alegerile parlamentare anticipate au fost provocate de criza politică, care s-a produs după alegerile parlamentare ordinare din 5 aprilie 2009. După tulburările de stradă, generate de rezultatele alegerilor parlamentare ordinare, partidele de opoziție au învinuit partidul de guvernământ de falsificarea alegerilor, au refuzat negocierile politice și au blocat alegerea Președintelui Republicii Moldova, astfel provocând alegeri parlamentare anticipate.

Aprofundarea crizei politice a fost determinată, în principal, de organele de poliție, instanțele judecătorești și Curtea Constituțională, care nu au fost capabile să asigure examinarea obiectivă a tuturor contestațiilor concurenților electorali și care au refuzat examinarea pretinselor probe de falsificare a alegerilor. Interzicerea verificării listelor electorale și a controlului asupra exercitării dreptului la vot, alături de refuzul instanțelor judecătorești de a examina fondul contestațiilor concurenților electorali, precum și eschivarea Curții Constituționale de a se expune pe marginea presupuselor fraude electorale, au încurajat partidele de opoziție să lupte pentru provocarea alegerilor anticipate.

Modul în care au decurs protestele postelectorale, care au degenerat în acte de violență, și cruzimea cu care au fost tratați tinerii participanți la manifestație de către organele de poliție, a provocat mari suspiciuni în societate și a făcut să pară credibile învinuirile de falsificare a alegerilor parlamentare din 5 aprilie 2009, deși probe concludente în acest sens nu au fost făcute publice de nici un partid politic.

Declarațiile președintelui PCRM precum că nu va negocia cu partidele parlamentare formarea unei coaliții pentru alegerea șefului statului, dar va purta negocieri cu fiecare deputat în parte, au fost calificate de partidele de opoziție drept un act de corupere politică la nivelul cel mai înalt. Acestea au solicitat membrilor săi să nu cadă în această cursă. Negocierile ulterioare cu partidele politice păreau a nu fi sincere și, prin urmare, nu au fost rezultative. Încercările repetate de a alege Președintele Republicii au eșuat, deoarece deputații din opoziție au boicotat alegerile șefului statului.

Ocuparea postului de Președinte al Republicii și de Președinte al Parlamentului de către Vladimir Voronin a generat din partea opoziției reproșuri de uzurpare a puterii, de incompatibilitate a funcției. În urma declarației lui Vladimir Voronin că nu va părăsi nici o funcție pînă nu va fi ales un nou președinte al țării, Curtea Constituțională s-a eschivat de la examinarea sesizării în acest sens, astfel făcîndu-se vulnerabilă la învinuiri cu caracter politic.

Criza politică s-a aprofundat pe fundalul imposibilității alegerii unui nou Președinte al țării, necesității dizolvării Parlamentului și activității unui Guvern în demisie. Paralizarea activității organelor de stat de criza politică postelectorală a condus la necesitatea investirii unui Guvern provizoriu, pentru a nu admite vidul de putere în perioada de după dizolvarea Parlamentului. În consecință, Președintele Republicii în exercițiu a propus candidatura primului ministru, care, la rîndul său, a propus Parlamentului echipa Guvernului, căreia i-a fost acordat votul de încredere de către legislativ. Surpriza la acest capitol a fost că imediat după investirea Guvernului s-au produs remanieri guvernamentale. După investirea Guvernului provizoriu și constatarea de către Curtea Constituțională a circumstanțelor care justifică dizolvarea Parlamentului, Președintele Republicii, prin Decretul nr.2243-IV din 15 iunie 2009, a dizolvat Parlamentul și a stabilit data alegerilor parlamentare anticipate pentru ziua de miercuri, 29 iulie 2009.

Stabilirea datei alegerilor într-o zi lucrătoare a fost o premieră pentru Republica Moldova și a generat mai multe dificultăți în procesul de organizare a alegerilor parlamentare anticipate. Data alegerilor a fost stabilită pentru 29 iulie pe motiv că în această zi, în anul 1994, a fost adoptată Constituția Republicii Moldova, iar Președintele Republicii a dorit să accentueze acest lucru. Cu toate acestea, nu a fost luat în considerație faptul că mulți alegători din localitățile din stînga Nistrului și din străinătate nu vor avea respectiva zi liberă și nu vor putea merge la votare. Pe marginea organizării alegerilor într-o zi de lucru și-au exprimat îngrijorarea mai multe organizații neguvernamentale, care au sesizat Comisia Electorală Centrală¹.

¹ A se vedea demersul Coaliției Civice pentru Alegeri Libere și Corecte - "Coalția 2009" nr.07/09 din 15 iunie 2009,

II. SISTEMUL ELECTORAL

Sistemul electoral majoritar din Republica Moldova a rămas neschimbat și este utilizat în mod constant în ultimele cicluri electorale. Principalele cauze care au determinat stabilirea sistemului electoral proporțional, au fost:

- fragmentarea excesivă a corpului de deputați;
- nemulțumirea liderilor politici, față de detașarea deputaților de partidele care i-au promovat;
- necesitatea evitării speculațiilor legate de imposibilitatea constituirii circumscripțiilor electorale în localitățile din stînga Nistrului, controlate de regimul separatist etc.

Sistemul electoral proporțional deplin: o țară – o circumscripție electorală și distribuirea mandatelor de deputați după metoda lui Victor d'Hondt² au favorizat partidele mari, cu “istorie și merite”, descurajînd din start partidele emergente ale unui sistem multipartit în proces de formare.

Consolidarea intereselor partidelor mari a fost determinată și de pragul electoral care a variat și în prezent este de 5% pentru partidele politice și 3% pentru candidații independenți, care pot participa în calitate de concurenți electorali alături de partidele politice.

Avînd la bază un sistem electoral proporțional absolut, cei 101 membri ai Parlamentului sunt aleși într-o singură circumscripție națională prin reprezentare proporțională. Alegătorii votează pentru liste de partid închise sau pentru candidați independenți. Deși sistemul electoral proporțional este supus în ultimul timp criticilor, acesta rămîne încă neschimbat.

Alegerile parlamentare sunt considerate valabile dacă la scrutin au participat mai mult de 1/3 din alegătorii înregistrați în listele electorale. Dacă, pe motive de absenteism, un astfel de cvorum nu se întrunește, alegerile sînt declarate nevalabile și în termen de două săptămîni se organizează votarea repetată. Alegerile repetate sînt considerate valabile indiferent de numărul alegătorilor care au participat la vot.

III. CADRUL JURIDIC

Potrivit prevederilor art.76 din Codul electoral, alegerile anticipate pot fi organizate în cel mult 45 de zile de la data intrării în vigoare a decretului de dizolvare a Parlamentului. În acest context, pentru a declanșa procesul electoral, se impune corelarea termenelor rezervate pentru operațiuni electorale.

Problema a fost abordată față de Parlament, care a intervenit cu o interpretare a art.76 din Codul electoral. Astfel, prin Legea nr.24-XVII din 15 iunie 2009 s-a stabilit un coeficient de reducere proporțională a termenelor rezervate de Codul electoral pentru organizarea alegerilor ordinare, astfel încît să fie posibilă organizarea desfășurării alegerilor anticipate în limitele de timp de pînă la 45 de zile. Acesta este și termenul rezervat de Codul electoral pentru organizarea alegerilor parlamentare anticipate.

De rînd cu interpretarea prevederilor art.76, Codul electoral urma să sufere modificări la unele compartimente pentru asigurarea bunei desfășurări a alegerilor parlamentare anticipate. Din multiplele probleme sesizate de societatea civilă, concurenți electorali și de Comisia Electorală Centrală, ca rezultat al desfășurării alegerilor parlamentare din 5 aprilie 2009, Parlamentul a examinat doar două din ele. Deși au fost abordate probleme ce vizează dreptul de a alege pentru anumite categorii de cetățeni (mai cu seamă cei aflați peste hotare), dreptul de a fi ales, pragul

către Comisia Electorală Centrală.

² Numărul de mandate obținut de concurenții electorali se calculează prin împărțirea succesivă a numărului de voturi valabil exprimate pentru fiecare concurent electoral, cu excepția candidaților independenți, la 1, 2, 3, 4... etc. pînă la cifra ce corespunde numărului de mandate stabilit pentru Parlament.

electoral, blocurile electorale, pragul de participare la alegeri, formarea organelor electorale etc., de atenția Parlamentului s-au învrednicit doar *pragul electoral* și *pragul de participare la alegeri*.

Astfel, prin Legea nr.25-XVII din 15 iunie 2009 Parlamentul a redus pragul electoral de la 6% la 5%, pentru ca partidele să poată accede în Parlament și pragul de participare la alegeri, a fost redus de la 1/2 la 1/3, pentru ca alegerile să fie recunoscute valabile. Aceste modificări ale Codului electoral sunt chemate să reducă din riscurile nevalidării alegerilor pe motiv de absenteism electoral și să contribuie la încurajarea unor partide care nu au trecut pragul electoral să concureze din nou în alegerile parlamentare anticipate. Modificările operate în Codul electoral sunt în unison cu propunerile anterioare ale experților internaționali și celor naționali, care au recomandat reducerea pragului electoral și a pragului de valabilitate a alegerilor. Totuși, operarea modificărilor în Codul electoral au fost efectuate de Parlament, ținându-se cont doar de interesele partidelor mari, fără însă a aborda în ansamblu problemele ce țin de asigurarea organizării unor alegeri libere și corecte.

IV. PERIOADA PREELECTORALĂ

Perioada preelectorală a fost marcată de probleme ce vizează dizolvarea parlamentului, dezamorsarea tensiunilor politice și stabilirea datei alegerilor. Partidele politice au continuat confruntările politice și s-au învinuit reciproc pe marginea creării premiselor de aprofundare a crizei politice și economice. Duritatea comportamentului partidului de guvernământ și partidelor de opoziție nu a lăsat loc pentru compromisuri și a dus la imposibilitatea votării șefului statului. În acest context, a avut loc și regrouparea forțelor politice pentru a se lansa în noua campanie electorală, într-o formulă nouă. Astfel, la această etapă au fost înregistrate cazuri semnificative de migrare politică, unii membri ai Partidului Comuniștilor, în frunte cu fostul Președinte al Parlamentului Marian Lupu, care nu a fost susținut de PCRM la funcția de șef al statului, lansându-se în Partidul Democrat, iar ulterior Marian Lupu devenind președintele acestui partid.

Dizolvarea Parlamentului și anunțarea alegerilor parlamentare anticipate.

Ca urmare a imposibilității alegerii șefului statului, Președintele în exercițiu, Vladimir Voronin, a semnat la 15 iunie Decretul nr. 2243-IV, potrivit căruia “Avînd în vedere că Parlamentul nu a reușit să aleagă Președintele Republicii Moldova, în conformitate cu procedura constituțională și în termenele stabilite de legislația în vigoare, și ținînd cont de Avizul Curții Constituționale nr.2 din 12 iunie 2009 privind constatarea circumstanțelor care justifică dizolvarea Parlamentului, în temeiul art.78 alin.(5) din Constituția Republicii Moldova și al art.76 alin.(3) din Codul electoral” s-a stabilit că: Parlamentul de legislatura a XVII-a se dizolvă pe data de 16 iunie 2009; se stabilește data de 29 iulie 2009 pentru desfășurarea alegerilor în noul Parlament.”

Stabilirea datei alegerilor parlamentare anticipate pentru o zi de lucru a fost o surpriză pentru moldoveni și a atras atenția societății civile, partidelor politice și comunității internaționale. Alegerile parlamentare anticipate au fost numite de Președintele Republicii pentru 29 iulie 2009, dată care coincide cu adoptarea Constituției din 1994. Deși probabil s-a dorit conferirea unei semnificații politice deosebite acestei date, fiind decretată zi de odihnă, șeful statului nu a luat în considerație la stabilirea datei alegerilor situația alegătorilor din stînga Nistrului și alegătorilor din străinătate, care nu au putut parcurge distanțe considerabile pentru a vota, afându-se într-o zi obișnuită de muncă. Presupunem că o astfel de măsură a fost luată în mod deliberat, ținînd cont de rezultatele votării din 5 aprilie 2009, care au demonstrat că alegătorii din străinătate au votat pentru alte partide decât PCRM.

Interesul special, atît din partea organizațiilor naționale, cît și din partea celor internaționale, față de

campania electorală pentru alegerile parlamentare anticipate din 29 iulie 2009, se explică prin faptul că alegerile parlamentare din 5 aprilie 2009 au generat o criză politică de proporții, iar procesul electoral denotă clar liniile de comportament ale autorităților publice centrale și locale, organelor electorale, organelor de ocrotire a normelor de drept, instituțiilor societății civile, instituțiilor mass-media și a celor de reglementare a audiovizualului etc., permițând o evaluare măsurabilă și complexă a nivelului de democratizare a societății.

V. PERIOADA ELECTORALĂ

Perioada electorală a fost lansată odată cu fixarea datei alegerilor parlamentare anticipate și a fost marcată de mesaje destul de dure și agresive ale concurenților electorali. O agresivitate sporită se înregistrează în mesajele Președintelui Republicii, care învinuiește opoziția parlamentară, etichetând-o drept una criminală, fără a respecta prezumția nevinovăției. Astfel, odată cu demararea campaniei electorale pentru alegerile parlamentare anticipate, PCRM a lansat o declarație în care se afirma că “Alegerile parlamentare anticipate de la 29 iulie sînt o alegere între extremiști și staliști, între dezordinile de stradă și Lege, între pierderea țării și independența ei...”. În declarație se mai afirma că opoziția nu are nevoie de “putere”, ci de “destabilizarea în continuare a situației social-economice și de nimicirea statalității moldovenești, ... acum partidele marionete conduse din exterior atacă nu PCRM, ci Patria noastră”. Președintele PCRM, tot el și șef al statului în exercițiu, a acuzat opoziția de faptul că ar fi dirijată “de unele forțe criminale, care au influență asupra ei”. Potrivit lui Vladimir Voronin, din cei 41 de deputați, care au acces în Parlamentul de legislatură a XVII-a, 28 au avut dosare penale sau probleme cu organele de drept și din această cauză, toate propunerile PCRM, înaintate pentru depășirea crizei politice, ar fi fost respinse fără a fi oferite explicații și argumente. Referindu-se la eșecul alegerii noului șef al statului, Voronin a subliniat că “9 deputați din partea fracțiunilor de opoziție au dorit să voteze, dar nu le-a fost permis”, iar unii și-ar fi evacuat și familiile din țară, deoarece se temeau de atacuri din partea elementelor criminale, care ar fi dirijat activitatea partidelor de opoziție. În același context, liderii PCRM au afirmat că probele cu privire la fraudarea alegerilor din 5 aprilie au fost false. Potrivit lor, partidul de guvernământ a verificat toate informațiile cu privire la fraudare “prezentate de opoziție prin intermediul mass-media”, toate aceste probe fiind doar niște “informații lipsite de veridicitate, neverificate și chiar false”.

Liderii partidelor de opoziție aduc, la rândul lor, învinuiri de fraudare a alegerilor din 5 aprilie 2009 și de organizare a dezordinilor în masă în adresa PCRM. Acest lucru are loc pe fundalul unei tăceri totale a Comisiei de stat, special create pentru investigarea protestelor postelectorale și pentru raportarea ulterioară a rezultatelor obținute. Comisia nu a informat opinia publică despre mersul investigațiilor și nu a luat nici o atitudine față de replicile agresive și învinuirile reciproce ale liderilor formațiunilor politice.

Concurenții electorali

Perioada electorală a demarat cu înregistrarea concurenților electorali, proces care a durat pînă la 7 iulie 2009. Dintre cele 28 de partide politice înregistrate la Ministerul Justiției, după reevaluarea rezultatelor alegerilor din 5 aprilie 2009, în alegerile parlamentare anticipate din 29 iulie 2009, doar 10 partide politice și-au desemnat candidați proprii.

Înregistrarea concurenților electorali a decurs fără incidente. Unii din concurenții electorali s-au retras din cursa electorală după ce au participat la dezbaterile electorale cu un mesaj anticomunist. Prin urmare Partidul Național Liberal și Mișcarea Social Politică „Acțiunea Europeană” au devenit sateliți ai partidelor de opoziție. Astfel, în ordinea tragerii la sorți, concurenții electorali au fost

incluși în buletinele de vot în următoarea ordine:

Partidul Comuniștilor din Moldova;
Partidul Popular Creștin Democrat;
Alianța Moldova Noastră;
Partidul Liberal;
Partidul Liberal Democrat din Moldova;
Partidul Democrat din Moldova;
Partidul Social - Democrat;
Partidul Ecologist „Alianța Verde” din Moldova.

Autoritățile publice

Autoritățile publice în această perioadă au întreprins măsuri pentru a-și arăta eficiența și a face o impresie bună alegătorilor. În acest sens, Președintele țării a prezentat alegătorilor date despre parteneri strategici de colaborare din exterior și despre obținerea de granturi și inițierea unor contracte de împrumut a unor sume impunătoare pentru dezvoltarea investițională a Republicii Moldova. Acțiunile și mesajele Președintelui au fost calificate ca având un pronunțat caracter electoral.

Exemplul Președintelui Republicii a fost preluat de Prim-ministru, miniștri și de majoritatea reprezentanților administrației publice centrale, care au folosit resursele administrative în folosul PCRM. Transportul de serviciu, mijlocele de comunicare, structurile și personalul teritorial, încăperile și resursele bugetare - toate au fost folosite pentru a șlefui imaginea concurentului electoral nr.1 (PCRM).

Mass-media

În perioada electorală un șir de instituții media au continuat să fie părtinitoare și să reflecte unilateral evenimentele politice și electorale, fapt ce a trezit indignarea societății civile, reprezentanții căreia care s-au adresat Consiliului Coordonator al Audiovizualului pentru a lua măsurile de rigoare³. S-au făcut adresări și audiovizualului public⁴, solicitându-i-se să nu admită cenzura, să asigure diversitatea de opinii, să respecte pluralismul politic etc. Monitorizarea din luna mai a programelor de știri ale principalelor posturi de televiziune au abordat un șir de abateri de la cerințele Codului audiovizualului⁵. Aceleași forme de încălcări comise de unele instituții media sînt constatate și în rapoartele CIJ, APEL și API în perioada electorală a alegerilor parlamentare anticipate din 29 iulie 2009⁶. Activitatea organizațiilor neguvernamentale de monitorizare este contestată de Administrația Campaniei publice Teleradio-Moldova⁷, care apreciază rapoartele de monitorizare drept părtinitoare.

Regulamentul privind reflectarea campaniei electorale la alegerile parlamentare anticipate din 2009 în mijloacele de informare în masă a înlăturat unele restricții referitoare la dezbaterile electorale. Totuși, acesta nu a încurajat concurenții electorali să se lanseze în dezbateri electorale din momentul înregistrării fiecăruia. Regulamentul oferă timp egal tuturor concurenților electorali indiferent de momentul lansării lor în campania electorală, fapt ce a permis concurenților electorali să se lanseze

³ A se vedea adresarea Coaliției Civice pentru Alegeri Libere și Corecte - “Coaliția 2009” nr.07/09 din 15 iunie 2009, către Consiliul Coordonator al Audiovizualului.

⁴ Declarația celor 11 ONG privind audiovizualul public din 15 iulie 2009.

⁵ Raport de monitorizare postelectorală a prezenței actorilor politici în programele televizate a 9 posturi TV, realizat de APEL. www.apel.md

⁶ www.apel.md; www.cij.md; www.api.md.

⁷ [Www. trm.md](http://www.trm.md)

în dezbateri electorale abia în ultimele săptămîni ale campaniei electorale. De asemenea, acest regulament a instituit unele restricții pentru ONG-urile al căror vector principal este educația civică. Materialele de educație civică și electorală comandate de asociațiile obștești sau alte persoane vor fi difuzate de instituțiile mass-media doar după avizarea prealabilă a acestora de către Comisia Electorală Centrală, fapt ce instituie cenzura indirectă a acestor materiale.

Observatorii

Pentru monitorizarea alegerilor parlamentare anticipate din 29 iulie 2009, Comisia Electorală Centrală a acreditat observatori naționali și internaționali din partea următoarelor organizații naționale și internaționale: Biroul OSCE pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului (OSCE/BIDDO), Asociația pentru Democrație Participativă ADEPT, Reprezentanța din Moldova a Fundației „EURASIA”, 1900 observatori naționali din partea Ligii pentru Apărarea Drepturilor Omului din Moldova (LADOM), precum și observatori din partea concurenților electorali.

Observatorii LADOM au activat pe întreg teritoriul Republicii Moldova și au raportat asupra încălcărilor și neregulilor depistate în procesul de observare. În unele cazuri, observatorii au fost intimidati și limitați în posibilitățile de a observa procesul electoral sau de a obține informația solicitată. Totuși, pentru ca activitatea observatorilor pe termen scurt să devină mai eficientă, aceștia au urmat să exercite observarea procedurilor electorale în teritoriile încredințate cu cel puțin 10-20 de zile înaintea zilei votării.

Expulzarea observatorilor ENEMO din Moldova

ENEMO – Rețeaua Europeană de Organizații pentru Monitorizarea Alegerilor, a decis delegarea observatorilor săi în Moldova pentru a monitoriza alegerile din 29 iulie. Delegația urma să întrunească 6 observatori pe termen lung și peste 100 de observatori pe termen scurt, din 12 țări. Organizațiile membre ENEMO au o reputație ireproșabilă pentru imparțialitate și profesionalism în activitate, activînd din anul 2001 și avînd experiența observării internaționale a alegerilor din Albania, Ucraina, Georgia, Kîrgîzstan și Kazahstan. Cu toate acestea, cîteva zile înainte de alegerile din 29 iulie 2009, zeci de polițiști moldoveni au reținut în Chișinău, Bălți, Vadul lui Vodă și alte localități, unde se aflau reprezentanții ENEMO, cetățeni ai Rusiei, Ucrainei și Kîrgîzstanului. Ulterior, observatorii ENEMO au declarat că polițiștii i-au interogat și le-au cerut să semneze o declarație, prin care se obligă să părăsească teritoriul Republicii Moldova în 24 de ore. După aceste incidente, observatorii ENEMO au decis să părăsească Moldova în semn de protest față de refuzul CEC de a înregistra 87 de observatori. Protestul ENEMO a fost motivat și de faptul că 11 observatori georgieni ai rețelei au fost reținuți la Aeroportul internațional Chișinău și trimiși înapoi spre Istanbul, de unde au sosit în Republica Moldova. Ulterior, opinia publică a fost informată că organele de drept moldovene ar fi verificat listele observatorilor ENEMO și ar fi depistat că unii din ei ar fi participat la revoluțiile cromatice din spațiul CSI și Serbia.

Constatări în campania electorală

Întreaga perioadă electorală a fost marcată de tensiuni politice și manifestări agresive între concurenții electorali, iar organele de administrare a alegerilor nu au reușit să asigure calmul pe întreaga perioadă electorală. În această perioadă, observatorii LADOM au raportat un șir de nereguli și încălcări ale legislației electorale. În special, aceste încălcări vizează comportamentul concurenților electorali, mass-media și autoritățile publice. Principalele categorii de încălcări sunt:

1. Intimidarea concurenților electorali și a reprezentanților acestora

În perioada electorală observatorii LADOM au raportat diverse cazuri de intimidare, agresare și

tratament diferențiat față de unii concurenți electorali. Agresarea reprezentanților concurenților electorali și împiedicarea organizării întrunirilor cu alegătorii au fost înregistrate în mai multe localități, cu exercitarea de presiuni din partea organelor de drept.

2. Limbajul ofensator al unor concurenților electorali

Unii reprezentanți ai concurenților electorali, în frunte cu Președintele Republicii, au avut un comportament neonest față de concurenții lor. Aceștia au folosit un limbaj ofensator la adresa altor concurenți electorali. Înjurăturile și cuvintele licențioase, adresate liderilor concurenților electorali, nu au lipsit din vocabularul acestor reprezentanți.

3. Influența abuzivă asupra alegătorilor

Metodele de agitație electorală, aplicate de unii concurenți electorali, au degenerat în acțiuni de intimidare a funcționarilor și angajaților din organizațiile bugetare, pentru a-i determina să voteze anumiți concurenți electorali. De asemenea, alegătorii au fost presați de autorități să participe la întâlnirile cu anumiți reprezentanți ai concurenților electorali.

4. Afișajul electoral

În perioada electorală au fost înregistrate incidente de deteriorare a panourilor publicitare electorale în mai multe orașe. Astfel, în orașele Bălți, Orhei și Chișinău au fost deteriorate mai multe panouri publicitare ale PD și PLDM. Organele de poliție nu au luat măsuri de asigurare a integrității panourilor electorale și a ordinii publice. Mai mult decât atât, unii concurenți electorali (PL, PD) au acuzat organele de ordine de zădărnicierea întrunirilor lor cu alegătorii.

VI. ADMINISTRAREA ALEGERILOR

Sistemul organelor electorale

Administrarea alegerilor este pusă în seama unui sistem de organe electorale, care cuprinde Comisia Electorală Centrală, Consiliile electorale raionale și Birourile electorale ale secțiilor de votare. CEC activează permanent, iar CER și birourile electorale se constituie în perioada electorală.

Comisia Electorală Centrală

Comisia Electorală Centrală, fiind unicul organ electoral ce activează permanent, este constituită din 9 membri cu drept de vot deliberativ, dintre care: un membru este desemnat de către Președintele Republicii Moldova, un membru este desemnat de către Guvern și 7 membri sînt numiți de Parlament, inclusiv 5 membri desemnați de către partidele de opoziție, proporțional numărului de mandate deținute în Parlament. Actuala componență a CEC activează din 11 noiembrie 2005 pentru un mandat de 5 ani și este rezultatul unui consens politic.

Consiliile electorale raionale

Consiliile electorale raionale au fost organizate în fiecare circumscripție electorală care corespunde limitelor teritoriale raionale. Pentru alegerile parlamentare din 29 iulie 2009, luînd în considerație necesitatea limitării termenelor pentru alegeri anticipate, CEC a constituit consiliile electorale raionale cu 40 de zile înainte de ziua votării, cu o componență de la 7 la 11 membri cu drept de vot deliberativ. Candidaturile a 2 membri se propun de judecătorii raionale, iar ceilalți membri se propun de partidele politice proporțional reprezentării lor în Parlament la data constituirii consiliilor electorale.

Consiliile electorale de circumscripție și-au asumat recrutarea și instruirea membrilor birourilor

electorale, au totalizat în baza proceselor-verbale ale birourilor electorale rezultatele alegerilor la nivel de raion și au prezentat informațiile respective CEC.

Birourile electorale ale secțiilor de votare

Birourile electorale au fost constituite de către consiliile raionale pentru fiecare secție de votare, în componența a 5-11 membri cu drept de vot deliberativ. Candidaturile a 3 membri ai birourilor electorale se propun de către consiliile locale, iar candidaturile celorlalți membri se propun de partidele reprezentate în Parlament proporțional mandatelor deținute. Membrii birourilor electorale nu pot fi membri de partid.

Birourile electorale verifică listele electorale, informează alegătorii despre locul votării, examinează adresările și contestațiile cetățenilor, asigură exercitarea dreptului de vot al alegătorilor și îndeplinește și alte atribuții stabilite de legislația electorală.

Prestația organelor electorale

În perioada electorală, activitatea Comisiei Electorale Centrale a avut o prestație bună. Cu excepția unor proceduri ce țin de asigurarea drepturilor de vot, compilarea listelor electorale și verificarea postelectorală a acestora, LADOM a apreciat pozitiv eforturile CEC în asigurarea bunei desfășurări a alegerilor parlamentare anticipate. Aprobarea unui șir de modele de documente necesare concurenților electorali, observatorilor și altor subiecți implicați în procesul electoral, asigurarea semnării de către actorii implicați în procesul electoral a Codului de conduită în alegeri, precum și eforturile depuse pentru evitarea votului multiplu, reducerea din obstacolele cu care se confruntă alegătorii din străinătate și asigurarea dreptului de vot al persoanelor fără viză de domiciliu și al celor cu buletinele de identitate al căror termen de valabilitate a expirat, au fost înalt apreciate de ONG-uri și partidele politice. În perioada electorală a fost vizibilă prezența CEC în teritoriu, care în colaborare cu ONG-urile au realizat diverse programe de educație civică și de instruire a funcționarilor electorali, etc.

Contestații

În perioada electorală, organele electorale au fost sesizate de concurenții electorali, autoritățile publice și cetățeni referitor la diverse încălcări ale legislației electorale. În această perioadă, lider în depunerea contestațiilor a fost PCRM, urmat de PLDM, AMN, PL și PDM. Concurenții electorali au contestat, în primul rând, conținutul materialelor de agitație, precum și reflectarea în mass-media a campaniei electorale. De asemenea, deteriorarea afișajului electoral, intimidarea reprezentanților concurenților electorali, folosirea resurselor administrative, crearea de impedimente pentru întâlnirile cu alegătorii, sursele de finanțare ale concurenților electorali, etc. au constituit și ele obiectul unor sesizări adresate organelor electorale și instanțelor judecătorești. Contestațiile depuse au fost examinate în termenii stabiliți de legislația electorală. De asemenea, diverse încălcări ale legislației electorale au fost constatate și sancționate de organele de drept.

VII. LISTELE ELECTORALE

Compilarea deplină și corectă a listelor electorale a constituit una dintre problemele abordate în toate perioadele electorale, care, prin urmare, a fost în vizorul diferitor echipe de monitorizare a alegerilor⁸. Sensibilitatea acestei probleme a fost pe deplin resimțită în cadrul alegerilor parlamentare din 2009, unde riscurile de manipulare a listelor electorale și de utilizare a votului multiplu au constituit o îngrijorare permanentă⁹. Aceste riscuri au fost alimentate stabil de

⁸ Raportul final al Misiunii OSCE/BIDDO de Observare a alegerilor parlamentare din 6 martie 2005.

⁹ A se vedea Rapoartele de monitorizare a alegerilor din 2009 ale LADOM, APCJM, Promo Lex, IDOM, etc.

imperfecțiunea listelor electorale de bază și utilizarea constantă a listelor suplimentare, care conțineau pînă la 4-7% din alegători¹⁰, fapt ce contravine Codului de bună conduită în materie electorală¹¹.

Pentru soluționarea problemelor legate de compilarea adecvată a listelor electorale, pe parcursul anilor 2005-2008 au fost operate modificări în Codul electoral¹², prin care s-au stabilit măsuri de securizare a listelor, cum sunt: verificarea și precizarea listelor electorale înainte de alegeri; înscrierea cetățenilor cu drept de vot într-o singură listă; aducerea la cunoștința publică a listelor electorale cu cel puțin 20 de zile înaintea zilei votării; corectarea listelor la sesizarea alegătorilor etc. Într-o dezvoltare a prevederilor Codului electoral și sporirea securizării procesului electoral, au fost aprobate reglementări privind Registrul electronic al alegătorilor¹³, care constituie un sistem informațional unic integrat de evidență a alegătorilor, destinat colectării, stocării, actualizării și analizei informației despre aceștia. Cu regret, acest sistem nu a funcționat în alegerile din 5 aprilie 2009, iar pregătirea listelor electorale a devenit una dintre problemele controversate, care ulterior a constituit obiectivul principal al învinuirilor opoziției de falsificare a rezultatelor alegerilor parlamentare din 5 aprilie 2009.

Această experiență negativă de pregătire a listelor electorale a determinat CEC să întreprindă măsuri pentru a evita repetarea dificultăților de acest tip, solicitînd din timp primăriilor să asigure deplinătatea și corectitudinea îndeplinirii listelor electorale. Astfel, autoritățile locale au fost obligate să prezinte listele electorale către CEC pînă la 6 iulie 2009. Potrivit hotărîrii CEC, procedura de precizare a listelor electorale cuprinde operațiuni de includere a persoanelor care au atins majoratul, a celor noi sosiți – prin schimbarea vizei de reședință, a celor care și-au retras viza de reședință și a celor decedați. Astfel, primăriile urmau să aplice formula „2+ și 2-” pentru a rectifica listele electorale din 5 aprilie 2009.

Pentru facilitarea lucrului cu listele electorale CEC a aprobat modelele listelor electorale de bază și suplimentare, pe care trebuiau să le urmeze responsabilii de întocmire a acestora. În același context, pentru securizarea listelor electorale, CEC a introdus în cadrul alegerilor parlamentare anticipate din 29 iulie 2009 un element nou, pozitiv: prin modificarea Regulamentului de activitate a birourilor electorale CEC a personalizat responsabilitatea membrilor birourilor electorale pentru administrarea listelor electorale¹⁴. Astfel, birourile electorale au fost obligate să împartă listele membrilor biroului, care vor fi responsabili în ziua alegerilor de eliberarea buletinelor de vot pentru fiecare alegător din lista respectivă. Membrul biroului electoral este obligat să semneze în partea dreaptă sus fiecare listă electorală de care este responsabil și să indice numărul de buletine eliberate alegătorilor în partea stîngă jos. Un astfel de mecanism este apreciat drept o măsură de securizare a listelor electorale și se înscrie în șirul eforturilor CEC pentru asigurarea organizării unor alegeri libere și corecte.

Prestația administrației publice locale la pregătirea listelor electorale

Deși CEC a solicitat autorităților APL o responsabilitate sporită la precizarea listelor electorale pentru alegerile din 29 iulie 2009, acestea au fost prezentate cu un șir de nereguli și diverse erori¹⁵. Listele electorale au fost pregătite în majoritatea cazurilor în baza listelor din 5 aprilie, cu anumite corectări. În multe localități s-a ținut cont de datele direcțiilor de documentare a populației, de datele din registrele locale de gospodărire a localității, precum și datele din listele suplimentare ale alegerilor din 5 aprilie 2009, fapt ce a condus la o sporire ușoară a numărului alegătorilor înscriși în

¹⁰ În 2005, în listele suplimentare au fost introduși 7% din alegători, iar în 2007, numărul alegătorilor introduși în listele suplimentare pe țară a fost de 90001 sau - 3,9%.

¹¹ ¹ Aviz comun nr.455/2007 al Comisiei de la Veneția și Biroului pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului al OSCE (BIDDO) asupra Codului electoral, din 17 decembrie 2007, CDL-AD(2007)040.

¹² ² Legile nr.176-XVI din 22.07.05 și nr.248-XVI din 21.07.2006.

¹³ ³ Legea nr.101-XVI din 15.05.2008 Raportul final al Misiunii OSCE/BIDDO de Observare a alegerilor parlamentare din 6 martie 2005.

¹⁴ ⁴ Hotărîrea CEC nr.2640 din 23.06.2009.

¹⁵ ⁵ Hotărîrea CEC nr.2555 din 9 iunie 2009.

listele electorale¹⁶.

La verificarea listelor electorale prezentate către CEC s-a constatat că unele liste nu conțin toate datele cerute de Codul electoral¹⁷, cum ar fi: domiciliul, anul nașterii sau seria și numărul actului de identitate. În acest context, CEC a adoptat o hotărîre ce obligă primarii localităților care nu au prezentat listele electorale, sau au prezentat liste neconforme cerințelor Codului electoral, să le definitiveze și să le transmită organelor electorale în conformitate cu cerințele legislației electorale. Verificarea listelor la domiciliul alegătorilor, așa cum prevede art.39 din Codul electoral, nu a fost efectuată de către majoritatea autorităților administrației publice locale, drept motiv invocîndu-se lipsa de resurse financiare și umane. Din păcate, bugetele locale nu prevăd cheltuieli pentru verificarea listelor electorale la domiciliul alegătorului și nici CEC nu a asigurat primăriile cu resurse financiare în acest scop. Astfel, constatăm o carență în organizarea administrării listelor electorale de către administrația publică locală, deoarece administrația publică centrală a delegat atribuțiile statului către administrația publică locală fără acoperire financiară.

Prestația birourilor electorale la pregătirea listelor electorale

După ce primesc listele, birourile electorale ale secțiilor de votare le afișează în localul secției de votare pentru a fi verificate de către alegători, observatori și alte persoane interesate în asigurarea integrității și corectitudinii întocmirii listelor electorale. De asemenea, birourile electorale sînt responsabile de asigurarea deplinătății, corectitudinii și integrității listelor electorale.

Deși prevederile art.39 din Codul electoral obligă birourile electorale să afișeze listele în localurile secțiilor de votare cu cel puțin 20 de zile înainte de ziua alegerilor, însă, în mai multe secții de votare, acestea au fost afișate cu mari întârzieri sau nu au fost afișate defel. Potrivit rapoartelor de monitorizare a alegerilor¹⁸, doar în aproximativ 25% din secțiile de votare listele electorale au fost afișate regulamentar. Totuși, în majoritatea secțiilor de votare listele electorale au fost afișate cu întârziere, adică după data de 15,16,17,18 și chiar la data de 23 iulie 2009, în unele cazuri listele electorale au fost afișate doar la insistența observatorilor. Din moment ce listele electorale nu au fost afișate în termenii stabiliți, nici accesul cetățenilor și a observatorilor la liste nu a fost asigurat în perioada respectivă. Birourile electorale care au refuzat din diverse motive afișarea listelor electorale, au oferit la cerere accesul alegătorilor și observatorilor la listele electorale în secțiile de votare, sub supravegherea membrilor biroului electoral.

În multe secții de votare listele electorale nu puteau fi verificate de observatori din lipsa de acces la aceste liste, iar membrii birourilor electorale nu erau cooperanți, ba chiar în unele cazuri manifestau o atitudine ostilă față de observatori. Un astfel de comportament a fost alimentat de indicațiile CEC, care la 17 iulie 2009 a difuzat o circulară birourilor electorale, prin care interzicea copierea listelor electorale și scoaterea lor din secțiile de votare. De asemenea, CEC a precizat că verificarea listelor electorale la domiciliul persoanei poate fi exercitat doar de reprezentanții administrației publice locale și a birourilor electorale. Celorlalte categorii de persoane, alegători și observatori le-a fost indirect interzisă participarea la acest proces.

Drept urmare a celor menționate și în absența unui mecanism clar de verificare a listelor electorale, observatorii s-au confruntat cu un șir de probleme create de birourile electorale prin limitarea accesului la listele electorale și interzicerea copierii acestora. Așadar, organele electorale nu au asigurat transparența și accesul la listele electorale și nici nu au contribuit la sporirea încrederii cetățenilor privind corectitudinea întocmirii listelor electorale. Deși atribuțiile de control asupra corectitudinii și deplinătății întocmirii listelor electorale sînt puse, potrivit prevederilor art.30 din Codul electoral, în sarcina birourilor electorale, CEC nu a reușit să instituie un mecanism de control al listelor electorale. Funcțiile de control ale biroului electoral pun în seama acestuia și sarcina probării. Astfel, colectarea de probe asupra deplinătății și corectitudinii întocmirii listelor electorale este obligația de bază a birourilor electorale și nu poate fi pusă în sarcina alegătorilor, observatorilor

¹⁶ Numărul alegătorilor din listele electorale pe țară au crescut de la 2549804 alegători pînă la 2603158 alegători.

¹⁷ Hotărîrea CEC nr.2773 din 8 iulie 2009.

¹⁸ A se vedea rapoartele APCJM și LADOM 2009.

sau altor persoane. Situația creată privind afișarea listelor electorale, accesul la aceste liste, precum și verificarea lor de către alegători și observatori este cauzată, în mare parte, de lipsa angajamentului organelor electorale de a soluționa problemele apărute, și de lipsa unui mecanism care ar prevedea modul și condițiile afișării listelor electorale, precum și a unui mecanism de control.

Erorile și neregulile din listele electorale raportate de observatori

În cadrul evaluării procedurilor de compilare, verificare și definitivare a listelor electorale observatorii, în colaborare cu membrii birourilor electorale și alegătorii, au identificat mai multe forme de nereguli și erori prezente în listele electorale. Acestea, în principal, vizează:

- *Neinclusiunea în listele electorale a unor persoane domiciliat în raza secției de votare.* Au fost înregistrate multiple cazuri când alegătorii care domiciliază în raza secției de votare și care fie au împlinit majoratul, fie au venit cu traiul permanent din altă localitate, nu au fost înscrși în listele de bază. Alții au fost trecuți cu vederea la întocmirea listelor electorale fără motiv.
- *Neexcluderea din listele electorale a unor categorii de persoane.* În cadrul verificării, observatorii au identificat prezența în listele electorale a unor persoane decedate, sau a persoanelor care domiciliază în perimetrul altei secții de votare;
- *Modificarea numelui în buletinul de identitate.* Au fost depistate persoane incluse în liste cu numele de familie vechi, chiar dacă el a fost schimbat în urma căsătoriei, sau persoane care figurează în aceeași listă cu numele vechi și cu numele nou;
- *Alte nereguli și erori.* În listele electorale au fost depistate erori cum sunt: incorectitudinea înscrierii numelui în listele electorale, lipsa numărului actului de identitate, numerotarea haotică a alegătorilor în liste, includerea persoane ce nu au atins vârsta de 18 ani, în unele cazuri adresa conținea informație incompletă sau nu era inclusă deloc, una și aceeași scară avea două adrese, etc. Au fost depistate cazuri când în apartamentul unui cetățean erau înscrise persoane străine, necunoscute proprietarului, în alte cazuri listele au fost corectate abuziv, la insistența primarului, prin excluderea persoanelor care se află peste hotare etc.

VIII. ZIUA ALEGERILOR

Ziua alegerilor parlamentare din 29 iulie 2009 a decurs relativ calm și cu puține incidente. Pe întreaga durată a zilei alegerilor peste 2000 de observatori au monitorizat desfășurarea procesului electoral. Observatorii au fost prezenți la deschiderea secțiilor de votare, au observat procesul de votare, au monitorizat numărarea voturilor și întocmirea proceselor-verbale cu privire la rezultatele votării. Observatorii au raportat că ziua alegerilor a decurs relativ calm. În general, secțiile de votare s-au deschis la timp și birourile electorale au activat fără incidente majore, excepție făcând doar secția de votare din s. Corjova, unde milițienii regiunii separatiste au împiedicat deschiderea secției de votare și au interzis organizarea votării în această localitate.

Prezența alegătorilor la votare

Ziua alegerilor parlamentare anticipate din 29 iulie 2009 a fost marcată de un activism și un interes deosebit al alegătorilor față de acest proces democratic. Se pare că alegătorii au înțeles că responsabilitatea de transfer al puterii către Parlament le revine lor, prezentându-se masiv (peste 58%) la urnele de vot. În ziua alegerilor alegătorii s-au arătat motivați de necesitatea asigurării unui proces electoral liber și corect. Sesizările și contestațiile depuse de către alegători au sensibilizat organizațiile obștești antrenate în observarea alegerilor, precum și organele electorale, spre a examina cu maximă responsabilitate toate cazurile de încălcări și abateri de la legislația electorală. Deși problemele cu care s-au confruntat actorii implicați în procesul electoral au fost soluționate de organele electorale în majoritatea cazurilor în mod competent și în termeni utili, ele și-au lăsat totuși amprenta asupra corectitudinii procesului electoral.

Votul studenților

Potrivit Codului electoral, cetățenii care au viză temporară de ședere pot vota doar la secția de votare corespunzătoare adresei respective. Această prevedere a vizat în primul rând câteva zeci de mii de studenți, care au vize de reședință în cămine. Pentru a vota în altă parte, inclusiv la domiciliul permanent, studenții au depus o declarație de ședere la organul administrației publice locale din localitatea în care doreau să voteze. Declarația trebuia să fie depusă personal de către solicitant, odată cu prezentarea buletinului de identitate și a fișei de însoțire în original și în copie. Studenții a căror reședință temporară a expirat până la data alegerilor parlamentare, urmau să voteze la domiciliul permanent. În cazul în care nu reușeau să-și declare locul nou de ședere, ei puteau să se adreseze la biroul electoral al secției de votare în raza căreia aveau reședința, pentru a obține un certificat pentru drept de vot, care să le permită să voteze în oricare altă secție de votare. Neclaritățile ce țin de modalitatea de votare a studenților s-au epuizat odată cu acceptarea de către CEC a aplicării ștampilei “ALEGERI 29.07.09”, întrucât aceasta a avut menirea prevenirii votului multiplu. Așadar, studenților le-a fost permis să voteze la locul aflării – la domiciliu sau la cămin. Deși formal CEC a procedat corect, un șir de studenți nu au putut vota la domiciliu, aceștia fiind în sesiune n-au reușit să-și declare noul loc de ședere, iar ulterior fiind în vacanță n-au reușit să ridice certificatul pentru drept de vot.

Votul cetățenilor moldoveni aflați peste hotare

Revendicările unor concurenți electorali privind asigurarea dreptului de vot al cetățenilor moldoveni aflați peste hotare au fost absolut legitime. Acest drept nu ține neapărat de numărul alegătorilor aflați peste hotare, care, de fapt, este impunător. De obicei, se vehiculează cifra de un milion de cetățeni cu drept de vot. Date din diferite surse, corelate între ele, permit să estimăm că numărul cetățenilor aflați la munci peste hotare variază între 400-600 mii.

Deoarece drepturile electorale a celor aflați peste hotare sunt neglijate în cadrul procedurilor electorale, din aproximativ o jumătate de milion de cetățeni, la alegerile parlamentare anticipate din 29 iulie 2009 au votat doar 2%, (17544 alegători). Ceilalți nu au avut posibilitatea reală să-și exercite dreptul de vot, deoarece alegerile s-au desfășurat într-o zi de lucru, iar secțiile de votare erau constituite doar la misiunile diplomatice și consulare, amplasate la sute de kilometri distanță.

Limitarea dreptului de vot a alegătorilor din regiunea transnistreană

Regimul transnistrean împiedică în mod constant desfășurarea alegerilor în raioanele de est ale Republicii Moldova. Un caz aparte îl reprezintă comuna Corjova, pe care autoritățile moldovene, pe de o parte, și cele transnistrene, pe de altă parte, o consideră sub jurisdicția sa. De obicei, structurile de forță și cele vamale transnistrene sechestrează urnele de vot destinate s. Corjova. Alături de alegătorii din s. Corjova au fost limitați în dreptul de vot și alți peste 100 de mii de alegători care locuiesc în localitățile din stînga Nistrului, și nu au avut secții de votare în localitățile respective. Deschiderea secțiilor de votare în Transnistria nu ține doar de refuzul autorităților de la Tiraspol, această problemă este mult mai complexă și necesită o abordare pe potrivă, cel puțin pentru a nu dăuna și destabiliza situația politică internă pe malul drept al Nistrului. O soluție ar fi ca alegătorilor din Transnistria să li se ofere dreptul de a vota la orice secție din partea dreaptă a Nistrului, pentru comoditatea acestora.

Prestația organelor electorale

Comisia Electorală Centrală a avut în ziua alegerilor o prestație bună. CEC a supravegheat modul de desfășurare și administrare a alegerilor de către organele electorale inferioare și a acordat asistența solicitată de acestea. Poziția unor membri ai CEC privind modul de observare a alegerilor de către observatori a contribuit la intimidarea lor și a generat mai multe contestații. Astfel, observatorii au fost obligați de unii președinți ai secțiilor de votare să observe procesul electoral dintr-un anumit loc, fiindu-le interzis să se deplaseze prin secția de votare.

În ceea ce privește transparența activității CEC, trebuie menționat faptul că în ziua alegerilor au fost respectați termenii de transmitere a rezultatelor alegerilor din 29 iulie 2009 de la birourile

electorale ale secțiilor de votare către CEC. Informația parvenită la CEC pe parcursul zilei și a nopții de după alegeri, cu referire la numărul de participare a alegătorilor la votare, la rezultatele preliminare ale alegerilor pentru fiecare concurent electoral, precum și procesele verbale ale secțiilor de votare au devenit accesibile pentru toți doritorii, fiind scanate și plasate pe pagina web a CEC.

Birourile electorale

Prestația birourilor electorale în ziua alegerilor a avut serioase lacune. Unele secții de votare au fost amenajate prost - cabinele de vot erau slab iluminate, urnele nu aveau un aspect estetic sau puteau fi accesibile din exterior, etc. De asemenea, secțiile de votare erau uneori aglomerate, s-au format cozi, ceea ce a generat în unele cazuri o stare de haos. În procesul de votare și administrare a alegerilor au fost de asemenea admise un șir de încălcări: la deschiderea secțiilor de votare, unele birouri electorale au uitat să introducă procesul verbal în urna de vot, au permis votarea multiplă sau cu acte de identitate neconforme, au fost limitate drepturile electorale ale alegătorilor etc. Unele secții de votare au întocmit procese verbale cu diverse încălcări și erori.

Administrarea listelor electorale în ziua votării

În ziua votării a putut fi vizibil modul nesatisfăcător de administrare a listelor electorale de către birourile electorale. Chiar din primele ore de lucru a birourilor au apărut dificultăți cauzate de pregătirea neadecvată a listelor, care s-au manifestat prin formarea rîndurilor în secțiile de votare, deoarece unii alegători nu își găseau numele în listele electorale, dar insistau să se caute fiindcă la alegerile din 5 aprilie era prezenți în listele electorale.

Lipsa alegătorilor în listele electorale de bază a constituit un motiv serios pentru ca unii alegători să se revolte, alții s-au declarat frustrați pentru că au fost uitați sau neglijați, unii au considerat că au fost excluși special din listele electorale pentru a nu li se permite să voteze. Drept consecință, au fost cauzate stări de haos și aglomerație la secțiile de votare. Unii alegători, considerându-se neglijați de autorități, au refuzat să mai voteze, dar majoritatea alegătorilor au fost înțelegători și au votat, înregistrându-se în listele suplimentare.

Potrivit datelor din procesele-verbale de totalizare a rezultatelor votării, în ziua de 29 iulie 2009 la secțiile de votare au fost înscrși 2603158 alegători, iar în listele electorale suplimentare au fost înscrși 105223 alegători, ceea ce constituie 4% din totalul alegătorilor și depășește cu 3% standardul european.

Incidentele din ziua votării

Cu toate că votarea în ziua alegerilor a decurs calm, observatorii LADOM au constatat cazuri de încălcare a legislației electorale. Aceste încălcări vizează:

- *Agitația electorală și coruperea alegătorilor.* Agitația electorală și oferirea de recompense alegătorilor pentru votarea unui anumit concurent electoral nu a fost o excepție în ziua votării. Reprezentanții concurenților electorali au utilizat diverse metode pentru a determina alegătorii să voteze un anumit candidat, cum sunt: prezența însemnelor, fanioanelor, hainelor sau a altor elemente care identifică concurentul electoral, chiar și oferirea de cadouri sau bani alegătorilor.

- *Intimidarea alegătorilor.* Alegătorilor din localitățile din stînga Nistrului nu le-a fost permis să participe la votare.

- *Prezența persoanelor neautorizate în incinta secțiilor de votare.* În unele secții de votare au fost înregistrate cazuri cînd persoane neautorizate s-au aflat în secția de votare mai mult timp decît este necesar pentru votare.

- *Prezența mai multor persoane în cabina de vot.* În unele secții de s-a votat împreună cu familia.

- *Limitarea dreptului de vot al alegătorilor.* Unii alegători au fost limitați în exercitarea dreptului de vot pentru ca nu au fost incluși în listele electorale, iar alții, venind la secția de votare, au constatat faptul ca în dreptul numelor lor exista deja o semnătură. În alte cazuri, membrii familiei au votat unul în locul altuia. Au fost înregistrate multiple cazuri cînd studenților cu viza de reședință expirată nu li s-a permis să voteze în localitatea de domiciliu etc.

- *Intimidarea observatorilor.* Unii dintre observatori au fost intimidați de președinții birourilor

electorale, de membrii BE sau de reprezentanții concurenților electorali deoarece aceștia sesizau încălcările comise în secția de votare. Mai mulți observatori au fost limitați în dreptul de a observa liber toate operațiunile electorale, interzicându-li-se să se deplaseze în interiorul secției de votare.

- *Votarea fără actele de identitate cuvenite sau fără aplicarea ștampilei.* Mai mulți alegători au fost admiși să voteze cu acte de identitate inadecvate sau cu copia actelor de identitate. Observatorii LADOM au constatat un șir de cazuri când alegătorilor nu li s-a aplicat în actul de identitate ștampila “alegeri 29.07.2009”, deoarece ei nu doreau să le fie aplicată această ștampilă.

Contestații

Multiplele contestații au fost administrate de organele electorale, în mare parte, în conformitate cu legislația electorală. Contestațiile au vizat procesul electoral, în special partea ce ține de modul de organizare și administrare a procesului de votare, prezența alegătorilor în listele electorale, îngrădirea drepturilor alegătorilor, votarea frauduloasă în locul altor persoane, votarea cu acte nepermise sau cu copia actelor de identitate, etc.

Contestațiile au fost examinate de birourile electorale, consiliile electorale de circumscripție, Comisia Electorală Centrală și instanțele judecătorești. Deciziile luate de aceste autorități, în majoritatea cazurilor, au soluționat problemele abordate și au satisfăcut contestații.

IX. NUMĂRAREA PARALELĂ A VOTURILOR

LADOM, cu suportul a peste 2000 de observatori implicați în procesul de observare a modului de desfășurare a alegerilor, a efectuat numărarea paralelă a voturilor exprimate în majoritatea secțiilor de votare, cu excepția a 83 secții din țară și a secțiilor de votare din străinătate.

Astfel, LADOM a concentrat informația parvenită de la 1879 secții de votare într-o bază de date. După agregare, repartitia voturilor valabile pe concurenți electorali se prezintă conform graficului anexat la prezentul raport.

La analiza circulației buletinelor de vot pe parcursul votării în fiecare din cele 1879 secții au fost depistate mai multe erori, care pot sau nu fi considerate încălcări. Astfel, în 23 secții de votare au participat la votare mai mulți alegători decât au primit buletine de vot. În 6 secții de votare au primit buletine de vot mai mulți votanți decât alegătorii incluși în listă. În 145 de secții de votare au fost introduse în urnă buletine fără votanți (adică numărul total al participanților e mai mic decât buletinele din urnă). În 153 de secții, au fost aduse buletine din afară (adică numărul buletinelor recepționate de biroul secției de votare de la CER este mai mic decât suma buletinelor rămase neutilizate și a celor înmânate alegătorilor). În 71 secții de votare au fost sustrate buletine de vot (adică numărul buletinelor recepționate de biroul secției de votare de la CER este mai mare decât suma buletinelor înmânate alegătorilor și a buletinelor rămase neutilizate).

Unele erori pot să apară datorită lipsei de informație, deoarece nu toate procesele verbale primite sunt completate integral. Erorile au fost comise, în principal, de birourile secțiilor de votare. Cazurile depistate vor fi raportate CEC și verificate minuțios de către LADOM.

X. SITUAȚIA POSTELECTORALĂ

Totalizarea rezultatelor alegerilor

Imediat după încheierea procesului de votare și totalizarea rezultatelor alegerilor au fost anunțate rezultatele preliminare ale alegerilor. Exit poll-ul a anunțat: 40,5% pentru PCRM, PLDM – 17,6% , PL - 16,5%, și AMN – 8,0%. În același timp, CEC anunța periodic rezultatele votării, care reflectau o situație mai bună pentru PCRM. În final, rezultatele alegerilor au stabilit: 44,7% pentru PCRM, PLDM - 16,6%, PL - 14,7%, PDM – 12,5% și AMN – 7,3%. Același lucru a fost confirmat și de numărarea paralelă a LADOM. Astfel în noul parlament mandatele de deputați au fost repartizate după cum urmează: PCRM- 48, PLDM -18, PL – 15, PDM – 13, AMN – 7.

Contestarea rezultatelor votării

În urma alegerilor parlamentare din 29 iulie 2009, mai mulți concurenți electorali au depus contestații privind rezultatele alegerilor, care, mai târziu, au fost retrase. Două partide au insistat

asupra contestațiilor: AMN și PL, care au contestat modul de repartizare a mandatelor de deputat după sistemul d'Hont. Acest sistem presupune repartizarea proporțională a voturilor celor care nu au trecut pragul electoral în favoarea celor care au trecut acest prag. Aceste contestații au fost examinate atât de instanțele judecătorești cât și de Curtea Constituțională, care le-au respins ca fiind nefondate.

PPCD a contestat rezultatele alegerilor, acuzând fraudare și multiple încălcări și solicitând Curții Constituționale renumărarea voturilor. Curtea Constituțională a respins aceste contestații ca nefondate și a apreciat abaterile și încălcările legislației electorale în perioadă electorală ca fiind ne semnificative, care nu pot influența rezultatele alegerilor.

În final Curtea a recunoscut drept legale alegerile parlamentare anticipate din 29 iulie 2009 și a validat mandatele deputaților noi aleși.

Partidele politice

O nouă interpretare a Legii cu privire la partidele politice va fi aplicată după alegeri: partidele mici care nu au participat la alegeri sau nu au obținut cel puțin 4000 de voturi urmează să fie dizolvate. Deci, Legea privind partidele politice prin art.22 alin.(2) lit c), stabilește că Ministerul Justiției va înainta Curții de Apel Chișinău o acțiune prin care va cere dizolvarea unui partid politic dacă acesta nu a participat cu liste de candidați în două campanii electorale consecutive pentru alegerea Parlamentului, sau a acumulat la fiecare din aceste alegeri un număr de voturi mai mic decât numărul de membri necesari pentru înregistrarea unui partid. În acest context, Ministerul Justiției urmează să sesizeze instanța de judecată pentru a dizolva 17 partide. Aceste partide sunt:

- Partidul Politic „Partidul Agrar din Moldova”;
- Partidul Socialist din Moldova;
- Partidul Legii și Dreptății;
- Mișcarea Profesioniștilor „Speranța-Надежда”;
- Noul Partid Național Moldovenesc;
- Mișcarea social-politică „Forța Nouă”;
- Partidul Politic „Partidul Socialiștilor din Moldova „Patria-Rodina”;
- Mișcarea social-politică „RAVNOPRAVIE”;
- Partidul Național Român;
- Partidul Popular Republican;
- Partidul Republican din Moldova;
- Uniunea Muncii „Patria-Родина”;
- Partidul European;
- Partidul Umanist din Moldova;
- Partidul Dezvoltării Spirituale „MOLDOVA UNITĂ”;
- Partidul Național Liberal;
- Partidul Politic „PENTRU NEAM ȘI ȚARĂ”.

RECOMANDĂRI

În procesul de monitorizare a alegerilor parlamentare anticipate din 29 iulie 2009, LADOM a constatat un șir de neajunsuri, care subminează principiile organizării unor alegeri libere și corecte. Pentru înlăturarea problemelor depistate se impune revizuirea și armonizarea cadrului legislativ cu cerințele și principiile unei societăți libere și democratice, astfel încât restricțiile electorale să asigure participarea masivă a alegătorilor la alegeri și să ofere posibilitatea de a fi alese cele mai competitive persoane în cadrul unui scrutin pluralist. Așadar, se solicită revizuirea legislației

electorale ce țin de:

- asigurarea drepturilor electorale tuturor solicitanților;
- respectarea tuturor principiilor și bunelor practici în materie electorală și nu doar a unor dintre ele, cu scopul mascării interpretărilor legislative segmentare;
- interzicerea intervenirii procuraturii și organelor de drept în procesul electoral și sensibilizării opiniei publice cu dosare împotriva concurenților electorali, inclusiv în perioade preelectorale;
- interzicerea în mod expres a utilizării resurselor administrative;
- armonizarea și coroborarea legislației conexe Codului electoral privind utilizarea resurselor administrative de către conducerea țării și a deputaților din Parlament în perioada electorală;
- posibilitățile de deschidere a secțiilor de votare în străinătate nu doar pe lângă misiunile diplomatice;
- asigurarea dreptului alegătorilor din stînga Nistrului de a vota la orice secție de votare;
- compilarea listelor electorale din timp, conform unor reguli clare și alocarea resurselor financiare necesare pentru această procedură.

ORGANELE ELECTORALE

- înlăturarea CSM de la formarea CEC și prezența majoritară a membrilor CEC cu drept de vot deliberativ din partea formațiunilor politice prezente în Parlament le favorizează pe acestea și este o practică care nu contribuie la consolidarea principiilor organizării unor alegeri libere și corecte. Această modalitate de numire a membrilor CEC este discriminatorie în raport cu celelalte formațiuni politice participante la alegeri, care au dreptul de a avea membri ai CEC doar cu drept de vot consultativ;
- organele electorale trebuie ferite de influența directă și indirectă a factorilor politici, care au interes direct în rezultatele alegerilor. Membrii organelor electorale inferioare ar putea fi selectați preponderent din rîndurile rezervei funcționarilor electorali;
- este necesară revizuirea modului de numire a membrilor CEC, încît reprezentanților partidelor să le revină un rol secundar și să nu poată influența independența Comisiei;
- CSM trebuie să-i revină un rol important în formarea CEC;
- se impune și revizuirea modului de înaintare a candidaturilor pentru membrii consiliilor și birourilor electorale, astfel încît aceștia să nu depindă de concurenții electorali. De asemenea, este necesară limitarea posibilităților de revocare de către partide a membrilor organelor electorale. Revocarea ar putea fi realizată doar de CEC și numai pentru încălcarea obligațiilor de funcționari electorali;
- birourile electorale urmează a fi constituite cît mai devreme, pentru a asigura îndeplinirea în termen a tuturor operațiunilor electorale de care sînt responsabile.

LISTELE ELECTORALE

- listele electorale constituie un element important al procesului electoral, care poate genera multiple probleme în organizarea și administrarea alegerilor. Corectitudinea și deplinătatea listelor constituie unul din indiciile care ne relatează despre corectitudinea alegerilor și servește drept instrument de control pentru depistarea votului multiplu;
- autoritățile administrației publice locale ar trebui să prevadă în cadrul planificărilor bugetare, cheltuieli pentru anii electorali, în vederea asigurării îndeplinirii funcțiilor delegate de stat în acest scop. Ministerului Finanțelor și CEC urmează să prevadă sumele necesare în planificarea bugetară pentru anii electorali, în vederea acoperirii cheltuielilor legate de executarea unor operațiuni electorale în cadrul administrării alegerilor de către autoritățile publice locale și să transfere sumele necesare acoperirii cheltuielilor pentru funcțiile delegate de către stat administrațiilor locale așa cum prevede art.6 alin.(4) din Legea nr.435/2006 privind descentralizarea administrativă;

- CEC ar trebui să asigure modalități de constituire a birourilor electorale înainte de ziua obligatorie de afișarea a listelor electorale;
- CEC urmează să instituționalizeze un mecanism eficient de control al listelor electorale și să asigure transparență acestui proces;
- CEC și alte autorități trebuie să depună eforturi pentru continuarea lucrului de implementare a Registrului unic (electronic) al alegătorului, ce ar exclude multiple nereguli și erori și ar asigura o transparență mai mare a procesului;
- în cadrul instituționalizării mecanismului de administrare și control al listelor electorale, se solicită implementarea procedurilor de verificare a listelor electorale în perioada postelectorală.

Declararea locului aflării

- Se impune precizarea procedurii de declarare a locului aflării alegătorului în ziua alegerilor și instituirea unui mecanism de control pentru a preveni votul multiplu.
- **Certificatul pentru drept de vot**
- Să se instituie reglementări uniforme care ar permite obținerea certificatelor pentru drept de vot tuturor cetățenilor care solicită acest drept, inclusiv celor ce locuiesc în localitățile din stînga Nistrului.

DESEMNAREA ȘI ÎNREGISTRAREA CANDIDAȚILOR

- modificările și restricțiile introduse în legislație au determinat anumite comportamente în desemnarea și înregistrarea candidaților, manifestări de eludare a legislației în scopul atingerii scopurilor politice;
- persistă îngrijorările anterioare privind utilizarea resurselor administrative de către candidații ce dețin funcții publice¹⁹;
- modelul declarațiilor de venituri și averi ale candidaților, cât și procedura de verificare a lor necesită perfecționare; publicarea declarațiilor trebuie să fie asigurată prin mai multe surse (editarea broșurilor speciale și afișarea acestora publică în toate secțiile de votare etc.), nu doar în Internet, iar on-line aceste informații trebuie să fie disponibile și ulterior, permanent;
- rămîn valabile recomandările anterioare ale reprezentanților organismelor internaționale privind crearea condițiilor suplimentare pentru participarea la alegeri a minorităților naționale (etnice) și a femeilor²⁰;
- problema restricțiilor legate de cetățenia multiplă va continua să fie abordată și pe viitor. Mecanismul existent, care obligă doar la inițierea unor proceduri de renunțare, permite deținerea în continuare a altor cetățenii. CEDO urmează să se expună suplimentar la temă și autoritățile vor trebui să ia în considerație constatările respective.

BUGET ȘI RESURSE

- asigurarea financiară pentru alegerile din 2009 a fost adecvată, autoritățile au reușit să facă față necesităților, chiar în pofida faptului că au avut loc și alegeri anticipate, excepție a făcut finanțarea procesului de compilare a listelor electorale;
- prevederile legislației ar putea fi completate în scopul asigurării unei autonomii financiare mai mari a CEC, astfel ca aceasta să poată face față necesităților electorale și în perioadele de criză;
- bugetul alocat pentru educație electorală și civică necesită o creștere considerabilă, iar însăși acțiunile respectiv trebuie extinse și aprofundate pentru tot anul calendaristic, nu doar în perioada electorală;

¹⁹ Cu toate că legislația electorală prevede obligația autosuspendării din funcțiile publice pentru anumite categorii de funcționari, nu este clar stabilită răspunderea ce survine.

²⁰ Rămîn valabile în acest sens și recomandările din pct.9 al Avizului comun al Comisiei de la Veneția și OSCE/BIDD, nr.484/2008 din 06.10.2008.

- schemele de retribuire a funcționarilor electorali necesită perfecționare, astfel ca să stimuleze o activitate mai dedicată și să asigure un nivel maxim de probitate a lor;
- legislația despre finanțarea partidelor parlamentare din subvenții bugetare trebuie să fie pusă în aplicare, iar controlul în domeniu să fie exercitat în conformitate cu modalitățile prevăzute de lege;
- cazurile de intimidare a agenților economici care sponsorizează partidele politice sau anumiți concurenți electorali necesită atitudine promptă și adecvată din partea organelor de drept, a autorităților publice abilitate;
- plafonul de mijloace ce pot fi virate de o singură persoană fizică sau juridică necesită reducere, pentru a fi conformat realităților economice și sociale obiective;
- prevederile controversate sau defectuoase ale legislației, care permit sancționarea dură a concurenților electorali pentru fapte greu imputabile, necesită perfecționare.

VOTAREA

- întreprinderea măsurilor de instruire a membrilor birourilor electorale, pentru ca aceștia să dispună de competențe pentru a nu admite erori în procesele verbale și să asigure administrarea corectă a alegerilor;
- revizuirea legislației electorale pentru a asigura dreptul de a alege tuturor categoriilor de alegători, inclusiv celor aflați peste hotare;
- autoritățile implicate în procesul de reglementare transnistreană urmează să depună eforturi suplimentare pentru susținerea participării la votare a cetățenilor ce locuiesc în regiunea transnistreană.

LITIGII ELECTORALE

- raportând contestațiile depuse de concurenții electorali și deciziile luate asupra lor constatăm că acestea au fost foarte slab pregătite și lipsite de probe. Cu regret, sarcina probării este pusă de organele electorale în obligațiunile concurenților electorali, iar reprezentanții concurenților electorali nu au pregătirea suficientă și nu dispun de mijloacele și capacitățile necesare pentru colectarea și fixarea probelor;
- concurenții electorali ar trebui să instruiască reprezentanții săi, încât aceștia să poată administra probe în susținerea încălcărilor comise de alți concurenți electorali;
- organele electorale urmează să instruiască membrii birourilor electorale, pentru ca aceștia să poată examina eficient contestațiile concurenților electorali;
- sarcina probării ar urma să fie transferată pe seama organelor electorale și a poliției;
- sînt necesare noi forme de răspundere pentru încălcările legislației electorale;
- CEC trebuie să fie mai activă în diseminarea practicii de soluționare a contestațiilor în perioadele dintre alegeri.

PARTIDELE POLITICE

- noua Lege privind partidele politice conține prevederi normative insuficient de clare și explicite, inițial aplicarea acesteia s-a făcut într-o manieră formalizată, care a generat conflicte. În ajunul și pe durata campaniei electorale aplicarea Legii a avut un caracter mai permisiv, autoritățile evitînd acuzații de abuz și tratament preferențial;
- Legea privind partidele politice nu a determinat coalizarea partidelor și nici perfecționarea generală a managementului acestora. Partidele cu pondere au fost active, partidele cu susținere mai mică au desfășurat activități de menținere „pe linia de plutire”;

- nu au fost puse în aplicare adecvată prevederile despre publicitatea informației din Registrul partidelor²¹, finanțarea din bugetul de stat a partidelor politice²² și publicarea rapoartelor financiare ale partidelor²³, elaborarea propunerilor privind procedura detaliată de declarare a partidelor politice ca fiind neconstituționale²⁴. În timpul cel mai restrâns, trebuie să se revină asupra aspectelor respective;
- partidele politice cu reprezentare parlamentară și la nivelul APL trebuie să sporească activitățile de pregătire și instruire a reprezentanților săi în organele electorale;
- ar fi recomandabilă studierea cazurilor de rezonanță majoră și sancționarea celor care au acuzat sau intentat abuziv dosare ale liderilor și partidelor politice, care ulterior au fost disculpați plenar.

MASS-MEDIA

- legislația electorală trebuie să asigure respectarea de către instituțiile media a principiilor și cerințelor Codului deontologic al jurnaliștilor reflectarea evenimentelor în mod obiectiv, echidistant și cu respectarea diversității de opinii. CCA trebuie să monitorizeze activitatea instituțiilor media și să asigure o dezbatere a comportamentului acestora după alegeri, formulând concluziile de rigoare. Orice imixtiune în determinarea politicii editoriale a instituțiilor media trebuie să fie exclusă.
- activitatea partidelor politice trebuie să fie reflectată echitabil și onest în mass-media publică, inclusiv pînă la perioada electorală;
 - mecanismele de aplicare a prevederilor legislației electorale trebuie clarificate astfel încît să devină clare sancțiunile pentru violarea normelor referitoare la reflectarea alegerilor²⁵;
 - posturile de televiziune care în buletinele de știri reflectă activitățile Guvernului în perioada campaniei electorale, trebuie să prezinte și viziuni de opoziție;
 - autoritățile trebuie să ia măsuri pentru realizarea efectivă a recomandărilor formulate cu referire la activitatea electorală a mass-media. În acest sens, trebuie urmate și puse în valoare: - recomandările Comitetului de Miniștri al CoE despre măsurile privind reflectarea campaniei electorale de către mijloacele de informare în masă (Rec Nr. R (99) 15); - recomandările din expertizele anterioare asupra legislației electorale (ale Comisiei de la Veneția și OSCE);
 - autoritățile cu atribuții în domeniul mass-media (CCA, Consiliul de observatori al IPNA Teleradio-Moldova, CEC) trebuie să manifeste activism sporit în campania electorală, să ia măsuri suplimentare pentru asigurarea educării electorale și civice.

DREPTUL DE A ALEGE ȘI DE A FI ALES

²¹ Conform art.11 alin.(3) al Legii, Informația din Registrul partidelor politice este de interes public, iar conform Regulamentului cu privire la Registrul de stat al organizațiilor necomerciale (HG nr. 345 din 30.04.2009) informația din Registru „este de interes public și poate fi accesată prin intermediul rețelei Internet”, ceea ce considerăm că presupune existența unei variante on-line a Registrului.

²² Art.28 al Legii urma să fie aplicat de la 1 iulie 2009 pentru alegerile în Parlament, prin legea bugetului de stat pentru anul 2009 au fost aprobate 7,8 milioane lei pentru subvenționarea partidelor politice, însă aceste surse nu au fost acordate.

²³ Conform pct.13 al Regulamentului cu privire la raportul financiar al partidului politic (Ordinul MJ nr. 559 din 30.12.2008), în termen de 10 zile din data depunerii (31 martie), rapoartele financiare trebuie să fie publicate pe pagina web a Ministerului Justiției.

²⁴ Conform art.34 al Legii, Guvernul era obligat să prezinte Parlamentului propunerile respective, în termen de 3 luni.

²⁵ Formulările „încălcarea ordinii publice și normelor etice” din art.47 alin.(1) și „acțiuni ce lezează onoarea și demnitatea candidaților” din art.69 alin.(1) ale Codului Electoral sînt prea generale și pot fi interpretate abuziv, pentru a limita sau încălca dreptul la libertatea exprimării.

- trebuie să fie asigurată exercitarea dreptului de vot a condamnaților ce au comis crime grave și deosebit de grave. Limitarea dreptului de vot pentru aceste categorii de persoane va fi dispusă de instanța de judecată în mod individual;
- trebuie revizuită limitarea dreptului de a fi ales la funcția de deputat în Parlament, pe motivul absenței domiciliului în țară și a dublei cetățenii, deoarece aceste restricții nu corespund principiului proporționalității și aduc atingere substanței dreptului, contrar normelor constituționale.